

Objavljeno u: Upravno pravo - aktualnosti upravnog sudovanja i upravne prakse,
Inžinjerski biro d.d., Zagreb, rujan 2007.

SVOJTVO OSIGURANIKA IZ MIROVINSKOG OSIGURANJA NAKON PRAVOMOĆNOSTI PRESUDE KOJOM JE POSLODAVCU NALOŽENO VRAĆANJE RADNIKA NA RAD

1. UVODNE NAPOMENE

Zaštita prava radnika u slučaju otkaza ostvaruje se kroz zaštitu prava pred poslodavcem i nadležnim sudom (općinski, županijski, Vrhovni sud Republike Hrvatske), pokretanjem sudskog postupka, a potom i kroz ovrhu sudskih presuda, dok je priznavanje svojstva osiguranika i utvrđivanje staža osiguranja upravna stvar i predmet upravnog postupka pred nadležnim tijelima Hrvatskoga zavoda za mirovinsko osiguranje, uz mogućnost pokretanja upravnog spora pred Upravnim sudom Republike Hrvatske.

Značajnu ulogu pri ostvarivanju zaštite prava ima zahtjev tužitelja postavljen već prilikom podnošenja tužbe u parničnom postupku, jer nadležni sud odlučuje samo u granicama zahtjeva koji su postavljeni u parničnom postupku (čl. 2 st. 1 ZPP-a). Isto tako u upravnom sporu sud ispituje zakonitost upravnog akta samo u granicama zahtjeva iz tužbe (čl. 40 st. 1. ZUS-a).

Stoga ovim člankom nije bilo moguće razmotriti različite zahtjeve koji se često javljaju u praksi, već su predmet razmatranja one pravomoćne sudske presude kojima je utvrđeno da otkaz ugovora o radu nije dopušten i da radni odnos nije prestao (deklaratorni dio presude), uz naređenje poslodavcu da radnika vrati na rad (kondemnatorni dio).

Dvojbe nastaju kada nakon takove presude radnik podnese zahtjev za priznavanje svojstva osiguranika i utvrđivanje staža osiguranja, odnosno zahtjev za brisanje prestanka svojstva osiguranika i ponovno uspostavljanje svojstva osiguranika.

Budući da Zakon o mirovinskom osiguranju ("Narodne novine", broj: 102/98, 71/99, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04 i 92/05; u nastavku: ZOMO) sadrži općenito odredbe o priznavanju svojstva osiguranika, prestanku svojstva osiguranika i promjenama nastalim tijekom osiguranja, te priznavanju i utvrđivanju staža osiguranja, to upravna i upravno-sudska praksa treba dati odgovor na dvojbe oko priznavanja svojstva osiguranika i staža osiguranja nakon pravomoćnosti presude kojom je poslodavcu naloženo vraćanje radnika na rad.

U nastavku daje se u najkraćim crtama prikaz mjerodavnih propisa, odnosno instituta i aktualne upravne i upravno - sudske prakse, a potom zaključne napomene.

2. OSIGURANE OSOBE

Obvezno mirovinsko osiguranje prema kriteriju rizika osiguranja razlikuje tri skupine obvezno osiguranih osoba, i to:

- 1) osiguranici (čl. 10. – 16.a ZOMO-a),
- 2) osobe osigurane u određenim okolnostima (čl. 18. – 20. ZOMO-a),
- 3) članovi obitelji osiguranika (čl. 21. ZOMO-a).

Predmetna tema odnosi se na osobe koje su zaposlene i ostvaruju dohodak od nesamostalnog rada (čl. 10. st. 1.) te su kao takve obvezno osigurane prema odredbama ZOMO-a.

Radni odnos (zaposlenje) je jedan od osnovnih uvjeta za stjecanje svojstva osiguranika iz mirovinskog osiguranja, a svojstvo osiguranika uvjet za utvrđivanje mirovinskog staža, odnosno staža osiguranja. Stoga se ovdje glede navedenog daju osnovne napomene kako bi se uočila njihova međusobna povezanost, odnosno uvjetovanost.

3. RADNI ODNOS

Radni odnos zasniva se ugovorom o radu. Ugovor o radu sklapa se u pisanom obliku. Ako ugovor o radu nije sklopljen u pisanom obliku, poslodavac je dužan radniku prije početka rada uručiti pisanu potvrdu o sklopljenom ugovoru. Ako poslodavac u propisanom roku ne sklopi s radnikom ugovor o radu u pisanom obliku ili mu ne izda pisanu potvrdu o sklopljenom ugovoru, smatra se da je s radnikom sklopio ugovor o radu na neodređeno vrijeme. Poslodavac je dužan radniku uručiti primjerak prijave na obvezno mirovinsko i zdravstveno osiguranje u roku od 15 dana od dana sklapanja ugovora o radu ili uručjenja pisane potvrde o sklopljenom ugovoru o radu, odnosno početka rada (čl. 13. i 16. Zakona o radu, "Narodne novine", broj: 38/95, 54/95, 65/95, 17/01, 82/01, 114/03, 142/03, 30/04 i 137/04 – pročišćeni tekst, 68/05 – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske; u nastavku: ZR).

4. SVOJSTVO OSIGURANIKA

Pravo na mirovinsko osiguranje utvrđuje se priznavanjem svojstva osiguranika. Svojstvo osiguranika utvrđuje se na temelju prijave osiguranja koju podnosi obveznik plaćanja doprinosa (ovdje poslodavac), odnosno osiguranik kada je sam obveznik plaćanja doprinosa (čl. 106. st. 1. i 2. ZOMO-a).

U slučaju kada obveznik plaćanja doprinosa ne podnese prijavu na osiguranje, odnosno ne podnese odjavu osiguranja osoba (osiguranik) sama može tražiti da Zavod rješenjem utvrdi svojstvo osiguranika, odnosno prestanak svojstva osiguranika.

Iz naprijed navedenog proizlazi da se obveza na mirovinsko osiguranje uspostavlja samim nastajanjem neke činjenice (kao što je, npr., sklapanje ugovora o radu) i nezavisno od volje osiguranika, a prijava na obvezno mirovinsko osiguranje jest samo posljedica toga (u pravilu, u obveznom mirovinskom osiguranju prijavu na osiguranje niti ne podnosi osiguranik o čijem se osiguranju radi, već netko drugi, kao što je, npr., njegov poslodavac).

5. STAŽ OSIGURANJA

Staž osiguranja utvrđuje se na temelju sljedećih podataka:

- datuma stjecanja svojstva osiguranika (datum zasnivanja radnog odnosa, datum osiguranja),
- radnog vremena osiguranika i radnog vremena poslodavca,
- oznake je li korisnik invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad i datuma priznanja prava na invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad,
- datuma prestanka svojstva osiguranika (datum prestanka radnog odnosa, odnosno osiguranja).

Pojam mirovinskog staža predstavlja normativno širi pojam u odnosu na pojam staža osiguranja. Staž osiguranja pritom je samo jedan od oblika mirovinskog staža (čl. 23. ZOMO-a).

Staž osiguranja obuhvaća isključivo razdoblje efektivno provedeno u obveznom osiguranju (kao i u produženom) nakon navršene 15. godine, dok mirovinski staž, uz staž osiguranja, obuhvaća i posebni staž i

staž osiguranja s povećanim trajanjem, zatim pridodani staž (čl. 29. ZOMO-a), dokupljeni staž (čl. 28. ZOMO-a), dodani staž prema prijelaznim odredbama iz čl. 180. ZOMO-a, kao i sav staž koji se prema prijašnjim općim i posebnim zakonskim propisima, važećim do 31. prosinca 1998. godine, smatrao mirovinskim stažem.

Budući da Zavod radniku osporava priznavanje svojstva osiguranika i neplaćanjem obveznog doprinosa za mirovinsko osiguranje (kojeg je poslodavac dužan obračunati, obustaviti i plaćati u ime i u korist radnika), ovdje se razmatra pojam plaće, obračunavanje obveznih doprinosa kao i prisilna naplata doprinosa.

6. POJAM PLAĆE

Plaća, prema ZR-u (donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama ZR-a koji se primjenjuje od 19. srpnja 2003. g.), Zakonu o doprinosima za obvezna osiguranja ("Narodne novine", broj 147/02, 175/03 i 177/04; u nastavku: ZOD) i Zakonu o porezu na dohodak ("Narodne novine", broj 140/03, 188/03 i 198/03), plaća je u bruto iznosu.

Zakonom o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona („Narodne novine“, broj: 88/05) dopunjen je Zakon o parničnom postupku („Narodne novine“, broj: 53/91, 91/92, 112/99, 88/01 i 117/03; u nastavku: ZPP) i odredbom čl. 433.a propisano je da radnik kad utužuje novčane tražbine po osnovi radnog odnosa koje se utvrđuju u bruto iznosu, dužan ih je i utužiti u tom iznosu (st. 1.). Primjerak pravomoćne presude kojom je odlučeno o zahtjevu radnika iz st. 1. ovoga članka sud će dostaviti i poreznoj upravi (st. 2.). Nakon što primi obavijest banke, odnosno nakon što naplati u cijelosti ili djelomično tražbinu utvrđenu u rješenju u ovrsi u skladu s odredbama stavka 4. ovoga članka, sud će obavijestiti o tome nadležnu poreznu upravu i od nje zatražiti da obračuna porez, prirez i doprinose, uključujući i doprinos za individualnu kapitaliziranu štednju iz naplaćenog iznosa (st. 5.). Porezna uprava obaviti će obračun iz stavka 5. ovoga članka u skladu s važećim propisima koji uređuju obračunavanje i plaćanje doprinosa iz plaće i poreza na dohodak uz naznaku propisanih računa na koje će se uplatiti doprinosi, uključujući i doprinos za individualnu kapitaliziranu štednju, porez i prirez (st. 6.).

7. OBRAČUNAVANJE OBVEZNIH DOPRINOSA

ZOD-om uređuju se vrste doprinosa, obveznik doprinosa, obveznik obračunavanja doprinosa, obveznik plaćanja doprinosa, osnovica, stope za obračun, način utvrđivanja obveze i rokovi za uplatu te druga pitanja vezana uz plaćanje doprinosa za obvezna osiguranja, i to:

- 1) za mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti,
- 2) za mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje,
- 3) za zdravstveno osiguranje,
- 4) osiguranje za slučaj nezaposlenosti.

Radnik je obveznik (dužnik) doprinosa „iz plaće“, a poslodavac i isplatitelj plaće (solidarni jamac) dužan je obračunati, obustaviti i plaćati u ime i u korist radnika obvezne doprinose iz osnovice (plaće). „Iz plaće“ plaćaju se samo obvezni doprinosi za mirovinsko osiguranje po stopi od 20,00% (ako je osiguranik u II. stupu mirovinskog osiguranja ta se stopa dijeli na 15,00% za I. stup i 5,00% za II. stup).

Poslodavac je obveznik doprinosa te obveznik obračunavanja i plaćanja doprinosa „na plaću“ i dužan je za svoje radnike obračunati i plaćati obvezne doprinose na osnovicu (plaću). „Na plaću“ plaćaju se ukupni doprinosi po stopi od 17,20% (15,00% doprinosa za osnovno zdravstveno osiguranje, 0,50% posebnog doprinosa za zdravstveno osiguranje za prava u slučaju ozljede na radu i profesionalne bolesti i 1,70% doprinosa za zapošljavanje).

8. PRISILNA NAPLATA DOPRINOSA

Doprinosi za mirovinsko osiguranje, obveznici doprinosa, obveznici obračunavanja i plaćanja doprinosa, osnovice i stope za obračun, način obračuna i rokovi plaćanja te druga pitanja u svezi s plaćanjem doprinosa za mirovinsko osiguranje ne uređuju se više ZOMO-om, već posebnim zakonima (ZOD, Opći porezni zakon, „Narodne novine“, broj: 127/00, 86/01 i 150/02).

Radi utvrđivanja točnosti podataka i činjenica o kojima ovisi pravo iz mirovinskog osiguranja određenog osiguranika, Zavod i nadalje ima ovlast kontrolirati poslovne knjige, druge evidencije i financijsku dokumentaciju obveznika plaćanja i obveznika obračunavanja doprinosa, ali nema ovlasti poduzimati mjere za ispravljanje uočenih nepravilnosti. U slučaju da se u kontroli utvrde nepravilnosti, o tome se sastavlja zapisnik koji se dostavlja Poreznoj upravi. Porezna uprava je ovlaštena poduzimati radnje za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti i eventualno provoditi postupak prisilne naplate doprinosa.

9. MATIČNA EVIDENCIJA

ZOMO uređuje temeljna pitanja vođenja matične evidencije (čl. 94. – 104.), a sam način i postupak, metodološka načela i kodeks šifara za vođenje evidencije uređen je Pravilnikom o vođenju matične evidencije o osiguranicima, obveznicima plaćanja doprinosa i korisnicima prava iz mirovinskog osiguranja ("Narodne novine", broj 2/99; u nastavku: Pravilnik).

Odredbom čl. 96. st. 2. ZOMO-a propisano je da podaci uneseni u matičnu evidenciju, na način propisan ovim Zakonom, mogu se naknadno mijenjati samo u slučajevima ako se utvrdi da su netočni.

Prema čl. 30. st. 1. Pravilnika podaci uneseni u matičnu evidenciju na način propisan Zakonom i Pravilnikom mogu se naknadno mijenjati u slučajevima:

- 1) ako naknadno, u propisanom postupku nadležno tijelo utvrdi promjenu podataka,
- 2) ako su podaci o mirovinskom stažu, svojstvu osiguranika, stažu osiguranja, osnovici uneseni u matičnu evidenciju na temelju lažnih isprava,
- 3) ako se naknadno, provjerom podataka u postupku kontrole ili na drugi način, utvrdi da su u matičnu evidenciju uneseni neispravni, netočni ili nepotpuni podaci,
- 4) u slučajevima u kojima se u propisanom postupku mogu upotrijebiti izvanredna pravna sredstva,
- 5) ako se naknadno u postupku provedbe nadzora utvrdi da su u matičnu evidenciju uneseni netočni, neispravni ili nepotpuni podaci o stažu osiguranja s povećanim trajanjem.

10. SUDSKE PRESUDE KOJIMA JE POSLODAVCU NALOŽENO VRAĆANJE RADNIKA NA RAD

Ako sud utvrdi da otkaz poslodavca nije dopušten i da radni odnos nije prestao, naredit će vraćanje radnika na posao. Radnik koji osporava dopuštenost otkaza može tražiti da sud privremeno, do okončanja spora, naredi njegovo vraćanje na posao (čl. 115. ZR-a, prema pročišćenom tekstu – čl. 122.).

Drugostupanjskom presudom Županijskog suda u Zagrebu potvrđena je presuda Općinskog suda u Zagrebu (Pr-471/00) kojom je u cijelosti prihvaćen tužbeni zahtjev tužiteljice i utvrđeno da otkaz ugovora o radu tuženika iz listopada 1999. godine tužiteljici nije dopušten, te da radni odnos tužiteljice kod tuženika nije prestao, te je naloženo tuženiku da tužiteljicu vrati na poslove radnika za pomoćne poslove u kuhinji, uz naknadu parničnog troška. Vrhovni sud Republike Hrvatske odbija reviziju tuženika kao neosnovanu (Revr-5/04 od 5. svibnja 2004. godine).

11. OVRHA RADI VRAĆANJA RADNIKA NA RAD

Rok za podnošenje prijedloga za ovrhu radi vraćanja na rad je prekluzivne naravi i može se podnijeti u roku od 30 dana od dana kada je ovrhovoditelj stekao pravo da taj prijedlog podnese (čl. 238. OZ-a).

Propuštanjem traženja ovrhe u navedenom roku radnik će izgubiti i samo pravo tražiti vraćanje na posao.

Zaposleniku ne pripada niti pravo na naknadu plaće u razdoblju nakon isteka roka od 30 dana iz čl. 238. OZ-a kada zaposlenik vlastitim propustom nije podnio prijedlog za ovrhu radi vraćanja na rad (Županijski sud u Koprivnici, br. Gž-107/01 od 8. ožujka 2001. godine).

12. UPRAVNA I UPRAVNO-SUDSKA PRAKSA

Nakon pravomoćnosti presude kojom je poslodavcu naloženo da radnika vrati na rad, radnik u pravilu podnosi zahtjev Zavodu za priznavanje svojstva osiguranika i utvrđivanje staža osiguranja, odnosno zahtjev za brisanje prestanka svojstva osiguranika i ponovno uspostavljanje svojstva osiguranika.

Tijela Zavoda odbijaju takove zahtjeve pozivom na odredbe čl. 99., čl. 101. st. 1. toč. 2. i čl. 106. st. 1. ZOMO-a i čl. 7. Pravilnika, uz obrazloženje:

„Presuda suda iz radnog odnosa djeluje između parničnih stranaka (inter partes) odnosno između tužitelja (V.S.) i tuženika (poslodavca). Presuda općinskog suda je samo jedan od dokaza, ali ne odlučujući u postupku utvrđivanja svojstva osiguranika, već je potrebno da poslodavac (dobrovoljno ili u ovršnom postupku) uspostavi prijavno-odjavne podatke. Kako podnositelj zahtjeva nije iscrpio sve pravne mogućnosti koje mu daju posebni zakoni (Ovršni zakon) prvostupanjsko tijelo je pravilno na zakonu zasnovano donijelo rješenje kojim se odbija zahtjev žalitelja za priznavanje svojstva osiguranika“ (drugostupanjsko rješenje Hrvatskoga zavoda za mirovinsko osiguranje, Središnja služba, klasa: 140-14/02-01/03004701272, ur. broj: UP-II-341-99-05/2-02/016538, broj spisa: 198604 od 5. studenoga 2002.).

Presudom Upravnog suda Republike Hrvatske, broj: Us-11227/2002-4 od 6. prosinca 2006. godine uvažena je tužba tužitelja i poništeno naprijed navedeno rješenje Hrvatskoga zavoda za mirovinsko osiguranje, Središnje službe od 5. studenoga 2002. godine, uz obrazloženje:

„Stoga imajući u vidu naprijed navedenu presudu Vrhovnog suda Republike Hrvatske kojom je utvrđeno da otkaz poslodavca nije zakonit te da radni odnos nije prestao, nema ni temelja za prestanak osiguranja tužitelja, jer je tužitelj ostao u radnom odnosu. Prvostupanjsko je tijelo bilo dužno provesti postupak brisanja u matičnoj evidenciji upisa prestanka svojstva osiguranika, a u skladu s odredbom članka 96. Zakona o mirovinskom osiguranju ("Narodne novine", broj 102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04 i 92/05) i odredbom članka 30. Pravilnika o vođenju matične evidencije o osiguranicima, obveznicima plaćanja doprinosa i korisnicima prava iz mirovinskog osiguranja ("Narodne novine", broj 2/99).

Prema navedenoj pravomoćnoj i ovršnoj presudi kojom je okončan radni spor radni odnos tužitelja nije prestao i postoji sve dok teče rok od 30 dana za podnošenje prijedloga za ovrhu vraćanjem na rad (članak 237. i 238. Ovršnog zakona - "Narodne novine", broj 57/96, 29/99, 42/00, 173/03, 194/03 – ispr., 151/04 i 88/05, 121/05) ako tužitelj prijedlog za ovrhu nije podnio u tom roku.

Ako je tužitelj u zakonskom roku podnio prijedlog za ovrhu vraćanjem na rad, radni odnos postoji i dalje (sve dok ne prestane na jedan od predviđenih načina prema Zakonu o radu).

Kako su osobe u radnom odnosu obvezno mirovinski osigurane, to bi i tužitelj bio obvezno mirovinski osiguran barem do isteka roka za podnošenje prijedloga za ovrhu radi vraćanja na posao, ako ga poslodavac odbija dobrovoljno primiti na posao“.

13. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Tijela Zavoda odbijaju zahtjeve za priznavanje svojstva osiguranika i utvrđivanje staža osiguranja, uz obrazloženje da presuda suda iz radnog odnosa djeluje između parničnih stranaka (inter partes), tj. između tužitelja (radnika) i tuženika (poslodavca), te je samo jedan od dokaza, ali ne i odlučujući u postupku priznavanja svojstva osiguranika, odnosno utvrđivanja staža osiguranja, već je potrebno da poslodavac uspostavi prijavno-odjavne podatke. Ako poslodavac to ne učini, prema navedenom shvaćanju radniku se za razdoblje od otkaza ugovora o radu pa do pravomoćnosti presude, odnosno do samog vraćanja na rad ne može priznati svojstvo osiguranika niti utvrditi staž osiguranja.

Pravilnost i zakonitost ovakovog shvaćanja je upitna jer izreka sudske presude ne sadrži obvezu poslodavca na neko davanje, činjenje ili trpljenje (u dijelu kojim je izrečeno utvrđenje da je otkaz nedopušten i da radni odnos nije prestao), dok se ovrha radi vraćanja radnika na rad određuje samo na temelju dijela presude kojim je poslodavcu naloženo da radnika vrati na rad. U ovršnom postupku ne može se niti tražiti ovrha radi priznavanja svojstva osiguranika i staža osiguranja.

U presudama Upravnog suda Republike Hrvatske izneseno je dakle shvaćanje da su tijela Zavoda dužna provesti postupak brisanja u matičnoj evidenciji upisa prestanka svojstva osiguranika, odnosno provesti zahtjev za ispravak pogrešnih upisa (na zahtjev poslodavca ili radnika), upravo zbog uspostavljanja pravnog stanja kao da otkaza nije ni bilo. Kako su osobe u radnom odnosu obvezno mirovinski osigurane, to bi i radnik bio obvezno mirovinski osiguran, s pravom na naknadu plaće, do isteka roka za podnošenje prijedloga za ovrhu radi vraćanja na posao, ako ga poslodavac odbija dobrovoljno primiti na posao.

Budući da je poslodavac dužan obračunati, obustaviti i plaćati u korist radnika obvezne doprinose, te da su protiv poslodavca, kako prema ranijim tako i prema aktualnim propisima osigurani instrumenti prisilne naplate doprinosa, nedvojbeno je stajalište Upravnog suda Republike Hrvatske da i eventualno neplaćeni doprinosi nisu i ne mogu biti razlog za nepriznavanje radniku svojstva osiguranika, odnosno staža osiguranja.

Borislav Komadina, dipl.iur.
sudac i predsjednik
Mirovinsko-invalidsko-zdravstvenog odjela
Upravnog suda Republike Hrvatske